

رۆلی ئافرهتی سهرکرده له بهژداری سیاسی کۆمۆلگه‌ی کوردیدا

(PP 65 - 70)

رۆزه عبدالله شریف

وهزارهتی کار به‌رپوه‌به‌رایه‌تی گشتی چاودێری وگه‌شه‌پیدانی کۆمه‌لایه‌تی

میژووی وه‌گرتن: 2015/11/03

میژووی په‌سندکردن: 2016/03/28

پیشه‌کی

ه‌شدارى سیاسى بریتیه له به‌ژداری تاک له بوارى رامیارى و ژيانى گشتى تاوه‌كو بیته دابینه‌کهرى به‌ده‌سته‌پیدانى هاو‌نیشتمان‌په‌یون و دیموکراسیه‌ت. رۆلى ئافره‌ت له به‌ژداری سیاسى ئامانجى خۆى هه‌یه که کاریه‌گهرى راسته‌خۆو ناراسته‌خۆ ده‌کاته سهر دروستکردنى بریار و دابه‌شکردنى دلنیاى ماف و ئازادیه‌کان .

رۆلى ئافره‌تی سهرکرده له کۆمه‌لگه‌ و به‌تایه‌ت تر له به‌ژداری سیاسى له پرس گه‌لیک خۆى ده‌بینیته‌وه له‌وانه‌ش له بواره‌کانى خۆ پالۆتى بۆ هه‌لبژاردن وه به‌ژداری کردنى له بانگه‌شه‌ی هه‌لبژاردن وه ده‌نگدان وه کارلێکردنى له‌گه‌ڵ ژيانى سیاسى دا . وه‌هه‌روه‌ها له چوونه‌ ئیو پارت و ریکخواه‌هیزبى و ریکخواه‌ناحکومیه‌کان دیسانه‌وه ئافره‌ت رۆلى هه‌یه و ده‌بیته . له په‌یماننامه نیوده‌وله‌تیه‌کان هه‌یچ جۆره جیاوازیه‌ک نایه‌نرێ له مافى به‌ژداری کردن له ئیوان ئافره‌ت و پیاو‌دا ، نه‌گه‌ر سه‌یرى ریکه‌وته نیوده‌وله‌تیه‌کان بکه‌ین ده‌بینین مافى داوه‌ته هه‌موو مرو‌فیک به‌بى جیاوازی په‌گه‌زى .

هه‌ر له‌به‌ر نه‌مه‌شه که سیسته‌مى کۆتا په‌یره‌و ده‌کرێ وه‌ک جیاکه‌ره‌وه‌یه‌کی نه‌رێنى ، وه ده‌بیته ئامرازێکى باش بۆ فه‌راهه‌مکردنى هه‌لیکی باش بۆ ئافره‌تان بۆ گه‌یشتیان به‌ په‌رله‌مان . نه‌م گرتنه به‌رى ریشوینه‌ و له‌ئافره‌ت ده‌کات که به‌ژدار بچ له دارشته‌وه‌ی سیاسه‌تی گشتى وولات . نه‌م سیسته‌مى کۆتایه‌ و اباشه له پارته‌ سیاسیه‌کان و ریکخواه‌هیزبى و ریکخواه‌ نا حکومه‌یه‌کان په‌یره‌و بکریته .

به‌لام له راستیدا به‌رهبه‌ستى زۆر هه‌یه له بوونى رۆلى ئافره‌ت له به‌ژداری له کایه‌کانى ژيانیدا به‌تایه‌ت له وولاتانى تازه گه‌شه‌سهندو ، لاوازی به‌ژداری کردنى ئافره‌ت له پرۆسه‌ی سیاسى و کۆمه‌لایه‌تی و ئابوورى ، وه نه‌بوونى تواجدى له پیگه‌ی دروست کردن و پیراردان له گه‌وره‌ترین به‌رهبه‌سته‌کانى به‌رده‌م ئافره‌ته له کۆى بواره‌کانى ژيانیدا وه هه‌رئه‌مه‌شه و ده‌کات که نه‌توانن به‌ته‌واوى مافه‌کانى بگات .

جیاوازی رۆلى ئافره‌ت له وولاتیک بۆ وولاتیکى دیکه ریژه‌که‌ی ده‌گۆریت به‌ گۆیره‌ی بارودۆخى کۆمه‌لایه‌تی و پرۆشنی‌ری و ئابوورى .

نه‌و یاسایانه‌ی که کارى پیده‌کریته ، بۆنونه‌رایه‌تی کردنى ئافره‌ت له پیگه‌ی پیراردان ئامرازیکه‌ و پشته‌گیریه‌که بۆ ئافره‌ت که‌وا رۆلى هه‌بیته له هه‌موو کایه‌کانى ژيانى به‌ گشتی .

به‌شى یه‌که‌م : چوارچۆیه‌ی گشتى توێژینه‌وه‌که

له توێژینه‌وه‌ جه‌خت له‌سهر دانانى چوارچۆیه‌یه‌کی زانسته‌ گشتى بۆ توێژینه‌وه‌که ده‌کریته‌وه ، نه‌مه‌ش یارمه‌تیده‌ریکه بۆ توێژه‌ر بۆ به‌رچاو پوونى بۆ کارى توێژینه‌وه‌که .

باسى یه‌که‌م : توخمه‌ سه‌ره‌کییه‌کانى توێژینه‌وه‌که

هه‌ر توێژینه‌وه‌یه‌کی زانسته‌ ده‌بیته له چه‌ند توخمیکى بنه‌ره‌تی پیکبیت ، که پیکهاتوه‌ له‌ گرتنى توێژینه‌وه‌که ، ئامانجه‌کانى توێژینه‌وه‌که ده‌ستپیشان ده‌کریت و گرنکی روونده‌کریته‌وه .

1-گرتنى توێژینه‌وه‌که : بابه‌تی رۆلى ئافره‌تی سهرکرده له گۆمه‌لگه‌ی کوردی ، له راستیدا بابه‌تیکى ئالۆزه به‌هۆى سروشت و پیکهاته‌ی کۆمه‌لگه‌مان ، وه جیاوازی کردنى کۆمه‌لگه‌ له ئیوان پیاو ئافره‌تدا ، وه باوه‌رى ئاینى ، کارى سیاسى له کۆمه‌لگه‌مان بۆ پیاوان دا‌تاشراوه ، لایه‌نى کۆمه‌لایه‌تی ، ئابوورى ، هه‌روه‌ها ئاستى هۆشيارى تاک و کۆمه‌لگا به‌ شپۆه‌یه‌کی گشتی ، نه‌و بارودۆخه‌ی که

ئێستا وراپردوو میلیه ته‌که‌مان پێدا تیبیه‌ریوه. له کۆی هه‌موو ئه‌وانه‌ی که ئاماژه‌مان پێدا بابه‌ته‌که‌مان بابه‌تیکی هه‌ستیاریو گرنه‌گه و سیاسیه‌وه له هه‌مان کاتدا وادانری که بابه‌تیکی کۆمه‌لایه‌تیشه.

2- گرنه‌گی بابه‌ته‌که: گرنه‌گی ئه‌م بابه‌ته له‌وه‌دایه که وولات به‌ره‌و گۆرانکاری ده‌روات له هه‌موو ئاسته‌کان، به‌تایبه‌ت سیاسیه‌وه کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری و رۆشنییری ... هتد. چ له‌سه‌ر ئاستی ده‌زگای ره‌سمی یان نا ره‌سمی، به‌تایبه‌ت له‌ بواری کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی، ئه‌م بواره زیندوووه‌ی که سه‌ره‌تای چالاکیه‌کانی له وولاتانی پیشکه‌وتوو له زوووه‌ گه‌شه‌ی کردوو به‌ره‌می ئه‌مه‌ش کۆمه‌لگه‌که سوودی لێوه‌رگرتوو، که‌چی له وولاتی ئیمه‌ ریگری هه‌بووه که ئه‌مه سه‌ره‌تای ترین ماف بووه بۆ مرۆف، تاوه‌کو ئه‌م سالانه‌ی دوای ریگه نه‌دراوه ئافره‌ت به ئازادی کاری سیاسیه‌وه کۆمه‌لایه‌تی رۆشنییری به‌م شیوه‌یه‌ی ئیستا بکات، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌مه‌ش ئه‌م توێژینه‌وه زۆر گرنه‌گه له‌م قوناغه‌ی ئیستادا که کۆمه‌لگه‌که‌مان به‌ره‌و زیاتر کرانه‌وه و فه‌راهه‌مکردنی مافی زیاتره، به‌تاکێ کۆمه‌لگا.

3- ئامانجی توێژینه‌وه‌که: توێژینه‌وه‌ی ئه‌م بابه‌ته ئامانجی جۆراوجۆری هه‌یه ده‌توانین به‌شیوه‌یه‌کی پوخت باس له هه‌ندیک ئامانج بکه‌ین:

آزانیی پاده‌ی پۆلی ئافره‌ت له کۆمه‌لگه‌ به‌شیوه‌کی گشتی وه‌ کایه‌کانی ژانی سیاسیه‌وه کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری ... هتد.

ب- زانیی پاده‌ی به‌ره‌سته‌کانی به‌رده‌م توانای ئافره‌ت له وه‌رگرتی مافه‌کانی شان به‌شانی پیاو له کۆمه‌لگه.

ج- هۆکاره‌کانی نه‌بوونی پۆلی ئافره‌ت له شوینه هه‌ستیاریه‌کانی بریاردان.

باسی دووهم: دیاریکردنی چه‌مه‌که‌کانی توێژینه‌وه‌که:

پیناسه‌کردنی چه‌مک کارێکی گرنه‌گ و ئه‌کادیمی که توێژه‌ر پێی هه‌لده‌ستیت، بۆیه پێویسته له‌سه‌ر توێژه‌ر مه‌به‌سته‌کانی پروون بکاته‌وه سه‌باره‌ت به‌و چه‌مه‌که‌نای به‌کاری ده‌هینیت له‌ توێژینه‌وه‌که‌یدا، هه‌روه‌ها ده‌توانیت پشت به‌ستیت به‌ سه‌رچاوه‌کان بۆ پیناسه‌کردنی چه‌مه‌که‌کان، بۆیه پێویسته توێژه‌ر جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه بکاته‌وه ئه‌و پیناسانه گونجاو له‌گه‌ڵ توێژینه‌وه‌که‌دا (موفق الحمدانی، 2006، 87-86). سه‌ره‌پای دیاریکردنی چه‌مه‌که‌کان به‌لام چه‌ندین سوودی زانستی هه‌یه و ئامانج له‌ دانانی به‌شیک له چه‌مه‌که‌کان بۆ توێژینه‌وه‌که بۆ ئه‌وه‌یه ده‌گه‌رته‌وه ده‌بیت به‌لگه‌یه‌کی زانسته‌ی و یارمه‌تیده‌ر له‌ دانانی ئامانجی توێژینه‌وه‌که (نجاه محمد فرج، 2003، 9-8).

پیناسه‌ی چه‌مه‌که‌کان:

1- **به‌ژداری سیاسیه‌وه:** هاوبه‌شی ئافره‌ت له شه‌راکه‌ت له بریاردان هه‌روه‌کو پیاو، یان پشتگیریکردنی رۆلی ئافره‌ته له چوارچیوه‌ی سیسته‌می سیاسیه‌وه به‌ده‌سته به‌رکردن و هاوبه‌شی کردنی له پرۆسه‌ی دروستکردنی سیاسیه‌وه گشتی، وه‌هه‌روه‌ها بریاردانی سیاسیه‌وه، وه‌ کاربگه‌ر به‌سه‌ر بریاردان، وه‌هه‌لبه‌ژاردنی سه‌رکرده‌ی سیاسیه‌وه ئه‌مه ده‌بیت به‌ژداریه‌کی فراوانتر بۆ ئافره‌ت به‌ شیوه‌یه‌کی راسته‌خۆ وه‌ ناراسته‌خۆ له کرده‌ی دروستکردن و بریاردانی سیاسیه‌وه. (القاموس المحیط، 517).

2- **هاوولاتیبوون:** بریتیه له په‌یوه‌ندی له نیوان تاک و ده‌وله‌ت که ئه‌م په‌یوه‌ندیه یاسای ئه‌و وولاته دیاری ده‌کات، ئه‌م په‌یوه‌ندیه ئه‌رک و ماف ده‌گرته‌ خۆی له‌ وولاته (علي غلوم وآخرون، 2002، 25).

3- **کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی:** ده‌توانین پیناسه‌ی کۆمه‌لگه‌ بکه‌ین، بۆیه پێکها‌ته‌یه‌کی کۆمه‌لگه‌ له مرۆف، له‌نیوانیدا توێژیکێ کارلێکردن و په‌یوه‌ندی به‌رده‌وام و جێگیره‌یه‌ ئه‌و پیناسه له‌سه‌ر کۆمه‌لگه‌ی کوردی جێبه‌جێده‌کری چونکه وه‌ک هه‌ر کۆمه‌لگه‌یه‌کی تر بنه‌ما سه‌ره‌که‌یه‌کانی وه‌ک نیشتمان، ژینگه، دانیشتوو، ریکخستنی کۆمه‌لایه‌تی، دام و ده‌زگاکانی هه‌یه (د. طاهر حسو الزیباری، مظاهر المجتمع الكردي بين التدين والانفتاح المرأة والمجتمع، ئه‌م بابه‌ته وه‌رگیراوه له پێگه‌ی انترنت <http://www.aljazeera.net>). وه‌ کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی بریتیه له کۆی ریکخستنه‌کانی کۆمه‌لگه‌، که پێکدێت له ده‌زگاکان، کۆمه‌له‌کان، ده‌سته‌کان، سه‌ندیگاکان، پارته‌کان به‌ گشتی، هه‌موو ئه‌وانه‌ی ناومان بردن به‌ یارمه‌تی خه‌لکه‌وه به‌ریوه ده‌برین. سروشتی کارکردنی ئه‌وانه‌ش ره‌خساندنی بنه‌ماکانی دیموکراسیه‌وه ورێگه‌گرتنه له تاک ره‌وی له ده‌سه‌لات ابراهیم ابراش، 1998، 248).

باسی سێیه‌م: رۆلی ئافره‌تان له کۆمه‌لگه‌ی کوردی گرنه‌گی و پالنه‌ره‌کانی

1- **گرینگی به‌شداری کردن:** کاتیک مرۆف هه‌ولده‌دات سوود به‌ دوروبه‌ری بگه‌یه‌نیت هه‌ولده‌دات له ریگه‌ی به‌ژداری کردنی له کایه‌کانی ژانییدا به‌ژدار بیت تاوه‌کو له ریگه‌یه‌وه تاکی کۆمه‌لگه‌ هۆشیار بکاته‌وه به تایبه‌ت ئافره‌تان هۆشیار بکاته‌وه کاتیک

رووبه‌روی ناخۆشی بێته‌وه بتوانی چاره‌سه‌ریان بۆ بکات . وه ده‌بێته هێژیک بۆ ئه‌وه‌ی له به‌ژدارکردنی ئافره‌ته‌وه کاریگه‌ری درووست بێت له گه‌شه‌کردنی په‌یوه‌ندی ئیوان حکومه‌ت وگه‌لدا .

۲- پالنه‌ره‌کانی : ئه‌و کانه‌ی مرۆف موماره‌سه‌ی ره‌فتاریکی کۆمه‌لایه‌تی یان سیاسی ده‌کات ، ئه‌م کاره‌ ناکات تاوه‌کو نه‌زانیت سوودو به‌رژه‌وه‌ندی که‌سی وگه‌شی هه‌یه ، جا چ ماددی بێت یان واتایی (معنه‌وی) ، له‌وانه‌ش کردنی له پیتاو به‌رژه‌وه‌ندی گه‌شتی ، ئاره‌زووی سه‌رنج راکیشانی خه‌لک بۆخۆی ، به‌ده‌ست هینانی پایه له کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی (ده‌سته‌کان ، کۆمه‌له‌کان ، پارتیه‌کان) ، به‌رجه‌سته کردنی ریز و پیزانیی خه‌لکان ، ده‌سه‌کوتی ماددی و معنه‌وی له ئه‌نجامی به‌ژداری کردنی (د.عادل عامر، ۲۰۰۹، ل. ۱۴) .

۳- به‌ربه‌سته‌کانی به‌رده‌دم ئافره‌ت :

ره‌هه‌ندی خێزانی و خێله‌کی و ناوچه‌یی هه‌ن که له گه‌نگه‌ری ئه‌و کۆله‌گانه‌ن که زۆر گه‌نگه‌ن وا له ئافره‌ت ده‌کات نه‌توانی به‌شپه‌یه‌کی باش روۆی هه‌بێت له کۆمه‌لگا به تابه‌ت کاتیک که ویستی به‌ژداری کردنی له کایه‌کانی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و ئابوری ... هتد ، به‌لگه‌ش بۆ ئه‌وه روۆی ئافره‌تی کورده له پۆسته حکومی و حیزبی و ریکه‌راوه‌کان ، که روۆی به‌هێزی نییه‌و کاریگه‌ری ئه‌وتۆی نه‌بووه له به‌رگرکردن له مافه‌کانی ئافره‌تان ، درک پێ نه‌کردن و نه‌بوونی مه‌عریفه‌یه‌کی باشی ئه‌و ژینگه‌ کۆمه‌له‌ لایه‌تی و سیاسی و ئابوری و روۆشنبیری .. هتد ، وه ئه‌و یاساو رێسایانه‌ی که باس له روۆ و ئه‌رکی ئافره‌ت ده‌کات هه‌ر له به‌ژداری سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی ، ئابوری .. هتد بونه‌ته به‌ربه‌ست تاوه‌کو ئافره‌ت نه‌توانی روۆی باش و ئیجابی هه‌بێت . سه‌راپای ئه‌و به‌ربه‌ستانه‌ی که باسمان کرد ده‌توانین هه‌ندیک ئاسته‌نگی تر ئاماژه‌ پێدین له‌وانه‌ش :

۱- به‌ربه‌سته یاسیه‌کان که ده‌گه‌رێته‌وه بۆ :

أ- لاوازی ئیاده‌ی سیاسی له روون کردنه‌وه‌ی ئه‌و یاسایانه‌ی که په‌یوه‌سته به‌یه‌کسانی ماف .

ب- سه‌رچاوه‌کانی یاسادانان .

۲- به‌ربه‌سته کۆمه‌لایه‌تی و روۆشنبیرییه‌کان :

أ- لاوازی ئاستی روۆشنبیری سیاسی و مه‌ده‌نی کۆمه‌لگه .

ب- کۆنتروۆلی بۆماوه کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی کۆمه‌لگا و سیسته‌می باوک سالاری و داب و نه‌ریت ، به‌های جیاکاری .

ج- به‌رده‌وامی له دابه‌ش کردنی کۆنی روۆ پیدان له ئیوان پیاو و ئافره‌ت .

د- زۆری ئه‌و ئه‌رک و کارانه‌ی که ئافره‌ت پێی هه‌لده‌سته‌ن له ناوه‌وه و ده‌ره‌وه‌ی مأل ، ئه‌مه‌ش واده‌کات که بێته‌ به‌ربه‌ست بۆی که روۆی که‌مبێته‌وه له کۆمه‌لگا .

۳- به‌ربه‌ستی ئابوری : ده‌توانین کورتی بکه‌ینه‌وه له هه‌ژاری .

۴- به‌ربه‌ستی خودی :

أ- نه‌بوونی گرینگی و روۆی ئافره‌ت ده‌گه‌رێته‌وه بۆ نه‌بوونی هۆشیا‌ری ئافره‌ت ئه‌مه‌ش له ئه‌نجامی په‌ره‌وه‌رده‌ی خێزانی قوتابخانه و ئه‌و ژینگه‌ی که تیدا ده‌ژی .

ب- به‌رزی رێژه‌ی نه‌خوینده‌واری

ج- به‌رزی پێژه‌ی نه‌بوونی زانیاری یاسایی .

د- لاوازی به‌ژداری ئافره‌تان له بابه‌ته‌ سیاسی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کان .

۵- به‌ربه‌سته سیاسییه‌کان :

أ- نه‌بوونی دیموکراسیه‌تی راسته‌قینه .

ب- بوونی ده‌سه‌لاتی خێل و تاییفه‌وه‌شه‌یره‌ت. (وه‌گه‌راوه له سایتی <http://www.nova.com> له ریکه‌وتی ۳-۱۰-۲۰۱۵) .

به‌شی دووهم : چوارچۆیه‌ی پراکتیکی توێژینه‌وه‌که :

باسی چواره‌م : پێیازی توێژینه‌وه‌که :

مه‌به‌ستمان له پێیازی توێژینه‌وه‌که ، ئه‌وه‌شیوازه‌ی که توێژه‌ره‌له‌یده‌بژێرێ ، لێره‌دا گه‌لێک پێیازی زانستیمان هه‌یه بۆ توێژینه‌وه ، له‌وانه‌ش پێیازی پروپتیوی ، میژووی ... هتد . له هه‌لبژاردنی پێیازدا ده‌وه‌ستی ته‌ سه‌ر توانای توێژه‌ره‌که و سروشتی بابه‌ته‌که ، (د.حامدعمار ، ۲۰۰۴، ص ۶۱) هه‌ر له‌م روانگه‌وه هه‌لسام به‌کارهینانی :

رێبازی روپیتی کۆمه‌لایه‌تی : ئەو مهنه‌جه به‌وه پیناسه ده‌کری ، که گرنگی به بیروپراو پینگه‌ی مرۆف ده‌دات به‌ب گۆیدان به شیکردنه‌وه یان قولبوه‌وه بۆ بابته‌که ، واداده‌نری که ئەو میتۆده هه‌ول ده‌دات دیراسه‌ی ئەو دياردانه بکات که بوونیان هه‌یه له کۆمه‌لایکی دیاریکراو وله شویتیکی دیاریکراو . وه‌شیاوزیکه له شیاوزه‌کانی شیکردنه‌وه وه‌ستاوه له‌سه‌ر زانیاری ته‌واو و وورد له‌سه‌ر ديارده‌یه‌ک یان بابته‌یکی دیاری کراو ، یان ماوه‌یه‌کی زانراو ، له‌پیناو گه‌یشتن به‌ ئامانجی زانستی ، له‌ دوایدا رافه‌کردنی به‌ شیاوزیکی بابته‌تانه، که بگونجێ له‌گه‌ڵ ديارده‌که (د.عبدالباسط محمد الحسن ، ۱۹۸۲ ، ص ۲۳۵).

کۆمه‌لگانه‌و نمونه‌ی تووژینه‌وه‌که : تووژینه‌وه‌که (سامپلی هه‌رپه‌مه‌کی ساده) مان به‌کاره‌یتناوه وه‌ زانیاری له (۱۰۰) ئافه‌ت وه‌رگرتوه‌وه که ده‌گونجێ له‌گه‌ڵ بابته‌ی تووژینه‌وه‌که ، به‌له‌به‌رچاو گرتی پینگه‌و شویتی کاریان ، له‌ پینگه‌ی هه‌لبژاردنی (هه‌رپه‌مه‌کی)

ئامرازه‌کانی زانیاری کۆکردنه‌وه‌که :

تووژهر هه‌لساوه به‌ به‌کاره‌ینانی فۆرمی کراوه ودا به‌شی کردووه به‌سه‌ر ئەو ئافه‌رتانه‌ی که گرنگ بوون بۆ تووژینه‌وه‌که .

- بوارکانی تووژینه‌وه‌که :

۱- **بوازی شوینی** : ئەو بواره کاتیک ديارده‌کریت که تووژهر هه‌لده‌ستێ به‌ هه‌لبژاردنی ئەو شوینه‌ی که سامپلی تووژینه‌وه‌که‌ی تیبدا هه‌لده‌بژێرتێ ئەویش شاری هه‌ولێر به‌نمونه وه‌رگیراوه .

۲- **بوازی کاتی** : ئەو بواره کاتیک دیاری ده‌کریت که تووژهر ماوه‌ی به‌شی پراکتیکی تووژینه‌وه‌که ده‌ست پیده‌کات که ماوه‌ی (۳) مانگی خایاند ، له ۷-۲۵ بۆ ۱۰-۲۵ ی ئه‌م سال ۲۰۱۵ . ئەو ماوه‌یه تووژهر هه‌لساوه به‌ کۆکردنه‌وه‌ی داتا وزانیاریه‌کان له‌ تاکه‌کانی سامپلی تووژینه‌وه‌که .

۳- **بوازی مرۆپی** : بوازی مرۆپی ئەو تووژینه‌وه‌وه ، به‌شیک له‌ ئافه‌رتانی شاری هه‌ولێر به‌ نمونه وه‌رگیراوه ، که (۱۰۰) ئافه‌رت بوو .

ئامرازه‌کانی ئامار : تووژهر ته‌نها بۆ ریزه‌ی سه‌دی و دووباره بوونه‌وه‌ی ژماره‌کان پشتی به‌ پروگرامی (spss) وه‌رگرتوه‌وه .

باسی پینجه‌م : هه‌ندیک له‌ ئەنجامی تووژینه‌وه‌که وشیکردنه‌وه‌ی :

دوا به‌دوای شیکردنه‌وه‌ی داتاگان که له‌ تاکی تووژینه‌وه‌که ده‌ستمان که‌وت ئەنجامی تووژینه‌وه‌که ئامرازه بۆ بوونی لاوازی رۆلی ئافه‌رت ده‌کات له‌ کۆمه‌لگانه‌مان به‌ هۆی ئەو به‌رهبه‌ستانه‌ی که باسمان کرد به‌ پله‌ی یه‌که‌م ، ده‌توانین هه‌ندیک ئەنجام نیشان به‌دین به‌مشپوه‌یه :

۱- له‌م خشته‌یه‌ی خواره‌وه ئەوه‌مان بۆ ده‌رده‌که‌وت که زۆربه‌ی ئەو که‌سانه‌ی که ده‌یانه‌وێت رۆلیان هه‌ییت له‌ کۆمه‌لگا به‌ هۆی هه‌ندێ هۆکار واهه‌ست ده‌که‌ن که ناتوانن ، هه‌روه‌ک له‌ خشته‌که‌دا دياره به‌رپێژه‌ی (۶۷، ۴۴) %، رینگیه‌کانی خیزان به‌ شپوه‌یه‌کی گشتی هه‌روه‌ها نه‌بوونی ئاره‌زوو لای ئافه‌رتی کورد له‌ کاری سیاسی وده‌ولت داری به‌رهبه‌ستیک تره له‌ به‌رامبه‌ر ئافه‌رت، وه‌ به‌رپێژه‌ی (۲۷، ۳۳) % ، ئەو بارودۆخه‌ی که ئافه‌رتی کورد تیبدا ده‌ژی (لایه‌نی ئابووری) خیزان، به‌ پێژه‌ی (۲۸) % کاریگه‌ری کردۆته‌ سه‌ر رۆلی به‌ژداری کردنی ئافه‌رت له‌ به‌ژداری سیاسی له‌ کۆمه‌لگه‌دا .

خشته‌ی ژماره (۱) رۆلی ئافه‌رت ده‌رده‌خات له‌ به‌ژداری له‌ کایه‌کانی ژبانی کۆمه‌لگه‌دا

پ	بژارده‌کان	ژماره	پێژه‌ی سه‌دی
۱	نه‌بوونی ئاره‌زوو له‌ کاری سیاسی	۴۱	۳۳، ۲۷ %
۲	رینگیه‌کانی خیزان (کۆمه‌لایه‌تی)	۶۷	۶۷، ۴۴ %
۳	باری ئابووری	۴۲	۲۸ %
	کۆی گشتی	۱۰۰	۱۰۰ %

۲- به‌لام هۆکاری نه‌بوونی ئابووری یه‌کی سه‌ربه‌خۆ به‌ هۆکار ده‌زانن که زیاتر به‌ پێژه‌ی (۳۱، ۲۵) % ، له‌ دوای ئەمه‌ش ترس له‌ کۆمه‌لگه‌به‌ هۆکاریکی تر ده‌زانن ئەویش به‌ پێژه‌ی (۲۰، ۶۳) % ، دوای ئەوانیش هۆکاره‌کانی تر به‌دوایاندا دین وه‌ک له‌ خشته‌که‌دا دياره ، نه‌بوونی هۆشیاریه‌کی ته‌واو له‌لای ئافه‌رتی کورد به‌وه‌ی که ده‌توانی شان به‌شانی پیاو رۆلی ده‌بیت به‌لام هه‌ول وماندوو بوونی ده‌وێت پتویسته له‌سه‌ر ئافه‌رت که سل نه‌کاته‌وه‌ بتوانی ئەبه‌رهبه‌ستانه‌ی که رووبوروی ده‌بیته‌وه به‌ ئازیانه‌یه به‌رهبه‌سته‌کان بشکینیت .

خشتهی ژماره (2) بهر بهسته کانی (هۆکاره کانی) بهردهم توانای ئافرهت له وه رگرتنی مافیدا

پ	بۆزده کان	ژماره	پڕۆژیه سهدی
1	پیاو سالاری	31	611.20%
2	ئه رکی خیزانی	22	611.14%
3	نه بوونی پالپشتی خیزانی	27	8%
4	ترس له کۆمه لگه	32	635.20%
5	نه بوونی ئابورییه کی سه ره خو	38	331.25%
	کۆی گشتی	100	100%

3- ته گهر هه لسه نگاندن بۆ ئافرهت بکهین له کۆمه لگه که ئایا ئافرهتی کورد چهنده شوین پتی له کایه سیاسی و کۆمه لایه تییه کان، ئابوری دا هه یه ، ته گهر له حاله تیکدا بۆتان ده رکهوت له کاتی هه لسه نگانده که دا که رۆلی ئافرهت لاوازه تیدا زۆرتیرنی هۆکاری بۆ نه وه ده گه پڕینه وه که نه بوونی ئابورییه کی سه ره خو بۆ ئافرهت ، ته مهش به پڕۆژهی (331.25%) ، به دوای ته ویش هۆکاریکی تر و بهر به سته کی تری کۆمه لگه ترس له کۆمه لگه ، ته مهش به پڕۆژهی (635.20%) ، پیاو سالاری هۆکاریکی تره وا له ئافرهت ده کات نه توانی رۆلی باشی هه بیته له کۆمه لگه ، ته مهش به پڕۆژهی (611.20%) ، به دوای ته وانهش هۆکاره کانی تر له خشته روون ده که یه نه وه ، ته گهر سه رنج له بۆزدهی خشته که بکهین ده بیین ئافرهتی کورد پاساوی زۆری هه یه که پڕیگر و بهر به سته به هیزن که وا ده کهن ئافرهت نه توانی به ته واوی رۆلی هه بیته له کۆمه لگه .

خشتهی ژماره (3) هۆکاره کانی لاوازی رۆل بیینی ئافرهت له شوینه هه ستیاره کان ده رده خات

پ	بۆزده کان	ژماره	پڕۆژهی سهدی
1	نه بوونی ئازادی ته واو	73	611.48%
2	به ره سته کۆمه لگه (رازینه بوونی)	39	26%
3	نه بوونی یه کسانێ ئه رک و ماف له تیوان پیاو ئافرهت	17	11.233%
4	داب و نه ریتی کۆمه لگه	21	14%
	کۆی گشتی	100	100%

ته نجامی توپڕینه وه که :

1- گه یشتینه ته و ته نجامه ی که ئافرهت رۆلی له به ژداری سیاسی له ئاستیکی نزمدا یه سه ره رای بوونیان له حزب و ریکخواه کانی تابهت به ئافره تانی پارته سیاسییه کان ، به لأم بۆ باس کردن له ژبانی کۆمه لایه تی و ئابوری ته واو جیاوازه .
2- دابونه ریت کۆمه لگه ، ته و کولتور و پڕۆشنیرییه که ئیستا له ناو کۆمه لگه مان باوه که له باوترینی که پتی ده لپن کۆمه لگه ی باوک سالاری پڕیگره له بهردهم ئافرهت که بتوانی رۆلی سه ره کی له کۆمه لگه هه بیته وه کو سه رکرده یه ک شانه شانی پیاو .
3- کاری سیاسی پتیوستی به لپهاتووی هه یه ته مهش له زۆربه ی ئافره تان دا نییه ، هۆکاریش بۆ ته مه جووری پهروه رده کۆمه لایه تییه مو حافی زکار یه که یه .
4- هه ندیك له ئافره تان باوه ریان وایه که کاری سیاسی کاریگه ری نه ریتی ده کاته سه ر ئه رکی خیزانیان ، سه ره رای ترسیان له کاری سیاسی .
راسپارده کان :

1- راگه یاندنی کوردی به گشتی ده توانی رۆلیکی باش بگپری له کارا کردنی رۆلی ئافرهتی سه رکرده له کۆمه لگه ماندا .
2- هه لسان به کرده و چالاکی جه ماوه ری بۆ هۆشیار کردنه وه ی خه لک له گرینگی به ژداری ئافرهت له شوینه هه ستیارو بریاردان .
3- کار کردن بۆ هاندانی ئافره تان له به ژداری له وه رگرتنی ته و بریارانه ی که په یوه ستن به ژبانی .
4- پالپشتی کردن له پایه ی کۆمه لایه تی ئافرهت ، وه هه ولدان بۆ به رزرکدنه وه ی ئاستی قایل بوونی کۆمه لگه له به ژداری کردنی له و چالاکیانه ی که په یوه ستن به گه شه پتدانی کۆمه لگه .

سه رچاوه کان :

- 1- إبراهيم أبراش، ١٩٩٨، علم الاجتماع السياسي، عمان، دار الشروق.
- 2- د. عادل عامر، ٢٠٠٩، التحديات التي تواجه المرأة في نشاطها السياسي، القاهرة، المكتبة القاهره الحديثه .
- 3- د. حامد عامر ، ٢٠٠٤، المنهج العلمي في دراسه المجتمع ، مكتبه القاهره .
- 4- د. عبدالباسط محمد الحسن ، ١٩٨٢، أصول البحث الاجتماعي، القاهرة، مكتبة الأنجلو المصريه .
- 5- علي غلوم وآخرون، ٢٠٠١، المشاركة السياسية، قاهره، دار النهضة العربية .
- 3- القاموس المحيط
- ٤- وهريگراوه له سايتي (http://www.nova.com) له ريکھوتي ٣-٢-١٠ .
- ٥- د. طاهر حسو الزبياري، مظاهر المجتمع الكردي بين التدين والانفتاح المرأة والمجتمع، ثم بابته وهريگراوه له پينگهي انترنت http://www.aljazeera.net.

ملخص

تکمن أهمية هذه الدراسة في فهم التحولات الجذرية التي تشهدها البلاد على جميع الأصعدة، خصوصاً السياسية والاجتماعية، والاهتمام بتفعيل دور المرأة في مختلف المجالات والفعاليات السياسية والاجتماعية والاقتصادية والثقافية وغيرها، سواء في المؤسسات الرسمية أو غيرها، وبالأخص في صنع القرارات، ذلك المجال الحيوي الذي بدأ نشاطه في البلدان المتقدمة، وأخذت مجتمعنا نموذجاً منه، في وقت ليسمح مجتمعنا ممارسة حقه إلا بعد كفاح من أجل الوصول لحقوقها. تساهم المرأة الكردية في بناء جزء من المجتمع. لهذا تعتبر دراسة الموضوع وبحثه، بل وإجراء المزيد من البحوث والدراسات بخصوصه، من الأمور المهمة والضرورية في هذه المرحلة من حياة مجتمع الكردي .

فقد توصلت الباحثة إلى مجموعة من النتائج من أبرزها:

- 1- ان المرأة الكردية ليس لها نية لعدم رغبتها في العمل السياسي وهذا يؤدي إلى ضعف دورها في المجتمع .
- 2- إن المجتمع الكردي ما زال مجتمعاً ذكورياً، فالموروث الثقافي ما زال يقف عائقاً أمام المرأة لانتزاع حقوقها .
- 3- إن المجتمع المدني الكردي ما زال دون مستوى الاهتمام بقضية المرأة، فالمؤسسات النسوية مشتتة، وأحزابه السياسية لم تول المشاركة السياسية للمرأة اهتماماً استثنائياً .
- 4- أن وعي المرأة لقضيتها لحقوقها لدورها، ما زال وعياً ناقصاً فالثقة بقدرة المرأة على القيام بالدور قيادية ما زالت محدودة .

Abstract

The importance of this research emphasize on the basic transition which is facing society in the different ways, especially in the political and social sides, also the role of women in the various fields in the society such as political, economical, and culture activities chiefly in the decision making. When this field has become a vital point in the society which is providing opportunity for women to participate in activities around their rights, moreover Kurdish women has a clear roles to built part of the Kurdish society in the several ways, that encourage this researcher to study this subject in the different ways, particularly those things that have a significant influences on the Kurdish society.

The research foundations

- 1- The Kurdish women haven't willing to contribute in the political activities that let to increase their roles in this area.
- 2- Kurdish society still male society, when the inherited culture became strong barriers for women to achieve their rights in the society.
- 3- Kurdish society doesn't take attention to the women roles even women organizations and political parties don't provide a real chance for women to have a political mission in the society.
- 4-The lake of women awareness about their rights and roles in the society is another factor that makes women to stay far from decision position that create a barrier for them to be a leader.